

Паночко В.М.

магістрант;

Сливка І.М.

*доктор філософії в галузі права, старший викладач;
ВУ ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»*

ПРАВА ВИКРИВАЧА У СФЕРІ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Запобігання та протидія корупції в сучасних умовах формування українського демократичного суспільства вимагає застосування міжнародних практик у цій сфері, зокрема використання інституту викривачів. ЗУ «Про запобігання корупції» [1] офіційно визначив їх правовий статус, права, обов'язки та захист у формуванні антикорупційної політики держави. Практика діяльності осіб, які розголошують інформацію про вчинення правопорушення в Україні, уже існувала до прийняття вище наведеного Закону. Однак з його прийняттям роль викривачів у сфері вчинення корупційних правопорушень значно посилилася. Саме з цим інститутом, на думку багатьох науковців, експертів та практиків, пов'язують ефективність дій держави у запобіганні та протидії корупції. Потрібно зазначити, що після прийняття ЗУ «Про запобігання корупції» велася гостра дискусія щодо можливості законодавчого забезпечення діяльності викривачів окремим нормативним актом. Зокрема, у 2016 році було подано «Проект Закону про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» № 4038а від 20.07.2016 [2], а у 2018 році Національним агентством з питань запобігання корупції розроблено проект ЗУ «Про захист викривачів корупції» [3], який зазнав нищівної критики у експертів, проте жоден з них не отримав підтримки. У 2019 році Президентом України було подано до Верховної Ради «Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» № 1010 від 29.08.2019 р. [4], а вже 17.10.2019 цей закон було прийнято [5]. Однак викривачі так і не отримали окремого нормативного акту, який би регулював та захистив їх у розголошенні важливої для суспільства інформації, в тому числі щодо

вчинення корупційних правопорушень особами, які займають публічні посади.

Аналіз ЗУ «Про запобігання корупції» у редакції від 17.10.2019 року вказує на позитивні зміни у визначені правового статусу викривачів у сфері корупції. Зокрема, у ст. 53-3 «Права та гарантії захисту викривача» знаходиться перелік прав та гарантій викривача корупції [1]. Отже, викривач має право: 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені Законом України «Про запобігання корупції»; 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви; 3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації; 4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати; 5) на безоплатну правову допомогу у зв'язку з захистом прав викривача; 6) на конфіденційність; 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно); 8) у разі загрози життю і здоров'ю – на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів; 9) на відшкодування витрат у зв'язку з захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку з захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір; 10) на винагороду у визначених законом випадках; 11) на отримання психологічної допомоги; 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках; 13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації [5]. Детально їх проаналізувавши зроблено висновок про те, що деякі з них, мають досить декларативний характер, а інші досить важко буде реалізувати за сьогоденних умов розвитку суспільства та законодавчого забезпечення. Наприклад, норма п. 1 ч. 2 ст. 53-3 ЗУ «Про запобігання корупції» щодо права викривача бути повідомленим про свої права та обов'язки є досить суперечливою і, на практиці, недосяжною, адже не зазначено, хто це його право повинен забезпечити. Сюди можемо додати і реалізацію права викривача на отримання психологічної допомоги (п. 11 ч. 2 ст. 53-3), однак не вказано, хто таку допомогу має йому забезпечити, в якому порядку тощо [6]. Тому ця норма на практиці також залишиться декларативною. Матиме декларативний характер і право викривача на збереження конфіденційності інформації щодо нього під час дачі пояснень по справі в суді (ч. 3 ст. 272 КУпАП). Адже незрозуміло як це право реально має бути забезпечене судом [6]. Крім того, у законі

належно не визначається, в яких межах викривачі можуть розкривати інформацію про стан досудового розслідування у кримінальному провадженні, яка відповідальність передбачена для викривача за неправомірне розголошення такої інформації тощо.

Серед фахівців та суспільства найбільшого розголосу набуло право викривача на винагороду. Вони вважають, що положення законодавства є досить суперечливим, адже вважається, що громадяни можуть стати більш зацікавленими у викриванні правопорушень, свідками чи учасниками яких вони стали, якщо стимулювати їх діяльність певними заохоченнями. Найбільшої критики зазнало положення, що стосується розміру суми корупційного правопорушення. На думку науковців та експертів, призначення винагороди лише тим викривачам, що повідомили про корупційне правопорушення з предметом чи збитками вартістю не менше 5000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, є хибним кроком, адже зазначений поріг у вітчизняних соціально-економічних умовах є завищеним: більшість корупційних правопорушень стосуються менших сум, які все одно є значними [7].

На практиці реалізація положення права на винагороду викривача корупціонера є досить сумнівною. Адже, визначити конкретну суму винагороди викривачу у сфері корупції має суд. Однак суд, ухвалюючи рішення про виплату суми винагороди викривачу корупції, повинен враховувати наступні умови: персональна інформація – інформація, повідомлена викривачем правоохоронному органу повинна походити від його особистої обізнаності, у тому числі інформація, отримана від третіх осіб, не міститься у публічних звітах, результатах перевірок, матеріалах досліджень, інформаційних повідомленнях тощо органів чи засобів масової інформації, крім випадку, якщо викривач є джерелом такої інформації, а також не бути відомою правоохоронному органу з інших джерел; важливість інформації – повідомлена викривачем інформація повинна містити фактичні дані, що можуть бути перевірені та сприяти доказуванню хоча б однієї з обставин вчинення корупційного злочину, передбачених пунктами 1-3, 6 і 7 частини першої ст. 91 КПК.

Ще однією проблемою є виплата винагород викривачеві у сфері корупції, що повідомили про корупцію без зазначення авторства (анонімно). Досить складно виплатити винагороду викривачеві, що здійснив анонімне повідомлення про корупцію. Законом не визначено, куди така особа має звертатися та яким чином має довести, що повідомлення здійснила саме вона. Повноваження органів державної

влади щодо пошуку такої особи чи здійснення буд-яких інших заходів для того щоб остання отримала винагороду законом також не передбачені [7]. Отже реалізувати своє право на винагороду такий викривач у сфері корупції не зможе, тому цю прогалину законодавства необхідно усунути.

Таким чином, незважаючи на позитивну динаміку зміни законотворчої ініціативи щодо закріплення прав викривачів, на сьогоднішній день існує досить багато прогалин у діючому законодавстві щодо їх реалізації. Критично важливо вже сьогодні розпочати законодавчі ініціативи з їх усунення, адже реалізація прав викривачів є основою їх ефективної діяльності та реалізації принципів антикорупційної політики держави, яка спрямована на ефективну боротьбу з корупцією у всіх сферах.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 19.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20200419#Text> (дата звернення: 01.05.2020).
2. Проект Закону про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам № 4038а від 20.07.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59836
3. Про захист викривачів: НАЗК. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nazk-proponuye-diyevij-mehanizm-zahistu-vikrivachiv-korupciyi> (дата звернення: 01.05.2020).
4. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції № 1010 від 29.08.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1010&skl=10
5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17.10.2019 № 198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#Text> (дата звернення: 01.05.2020).
6. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції»: сайт ЦППР. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20873912-visnovok-na-proekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-zapobi> (дата звернення: 01.05.2020).
7. Татаренко Г.В., Мезеря О.А., Татаренко І.В. Реформа інституту викривачів корупції в Україні: довгоочікувані зміни чи імітація прогресу.